

Robert van der Merwede

(1687-1706)

Door in gemeenschap van goederen te trouwen met Maria Sibilla Elisabeth van Santen, de ongeveer 24-jarige dochter van Daniel Frederik van Santen en Maria Geertruid Hoemaker, wordt de Zwolse Robert van der Merwede eigenaar van Ittervecht en zodoende bekend met het dorp IJsselmuiden. Een jaar of vier zijn ze samen getrouwd, zijn ze lid van de kerkelijke gemeente te IJsselmuiden en verblijft het echtpaar tijdens zijn verlofperiodes dikwijls op Ittervecht.

Op 21 april 1661 wordt in de grote kerk van Zwolle Robert gedoopt als zoon van baron Jan van der Merwede en Willemina van der Beeck. Hij is de zevende van acht kinderen en wanneer zijn broertje onder hem geboren is in 1663 sterft vader Jan.

De adellijke familie Van der Merwede wordt al in de dertiende eeuw aangetroffen, maar sterft in de vijftiende eeuw uit. Alleen via een zijtak, die van Dirk van der Merwede, ridder, heer van Eethen en Meeuwen (ca. 1383-1452) wordt de familie in stand gehouden. Hij kan gezien worden als de laatste echte mannelijke Merwede, want hij heeft namelijk slechts twee dochters als wettige nakomelingen. Daarnaast 'teelde' hij echter ook nog een drietal natuurlijke zonen bij ene Juffrouw Van Uitwijck. Eén van die bastaarden is de zoveelste Daniël van der Merwede, die voor nageslacht zorgt dat nog tot in de negentiende eeuw actief is in Oost-Nederland. De mannelijke leden van die familie zijn voornamelijk leidinggevende militairen, terwijl enkele andere telgen openbare functies vervullen in Zwolle en Kampen.

Robert trouwt op 30 december 1687 in de Waalsche Kerk te Kampen met Maria Sibilla Elisabeth van Santen. De ongeveer 24-jarige dochter van Daniel Frederik van Santen en Maria Geertruid Hoemaker is een goede partij voor de iets oudere baron uit Zwolle die de kost verdiend als officier in het leger van de Prins. Door dit huwelijk wordt Robert eigenaar van Ittervecht. Helaas sterft Maria kinderloos na een huwelijk van bijna vier jaar en wordt ze begraven op 29 oktober 1691 in de Bovenkerk te Kampen. Na haar overlijden gaat Robert weer in Zwolle wonen, want in september 1692 wordt hij, met attestatie uit IJsselmuiden, als lidmaat van de kerkelijke gemeente aldaar ingeschreven.¹ De banden met IJsselmuiden worden echter nooit meer doorgesneden!

De Waalse Kerk. Na de Reformatie werd de kapel in gebruik gegeven aan de Waalse gemeente, die daar tot 1818, toen de gemeente opging in de Nederlands Hervormde Kerk, diensten heeft gehouden. In 1823-2006 maakte de Doopsgezinde gemeente gebruik van de kapel voor haar erediensten. Foto 1960. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Wikimedia Commons).

In 1689 hebben Robert en Maria hun testament opgemaakt en deze moet dus al spoedig weer worden geopend en uitgevoerd. In dit testament, dat overduidelijk is opgemaakt door twee mensen die elkaar hartelijk lief hebben, staat dat hun kinderen (lijfserven) alles zullen erven, maar...

Maar in het geval God besloten had nooit enige lijfserven te verlenen, of als deze verleend zijn maar weer weggehaald zijn zonder wettige geboorten na te laten, dan is het hun uiterste wil dat uit een reciproce affectie en conjugale liefde, door de langstlevende eeuwig en erfelijk genoten en geprofiteerd zullen worden al hun gemeenschappelijke winsten, zoals die er bij het overlijden van de eerste zullen zijn, bestaande uit bewegelijke en onbewegelijke goederen, actien en credieten, of wat dan ook, waarboven de langstlevende dan nog na het overlijden van de eerste (hetgeen God lang wil behoeden) eeuwig en erfelijk zal genieten de gehele gemeenschappelijke inboedel van huisraad, item goud, zilver, gemunt als ongemunt, juwelen, linnen en kleren, niets uitgezonderd, zoals deze dan bevonden mochten worden, om daarmee volgens het eigendomsrecht te doen na welgevallen.

Indien zij overlijden zonder kinderen of wettige descendentes, en deze zonder lijfsgeboorten komen te overlijden, dan zal de langstlevende van de beide testateuren nog boven het eerder gespecificeerde gedurende haar of zijn leven volgens het lijftuchtsrecht bezitten alle de door hen ten huwelijk aangebrachte en aangestorven goederen, alsmede die hen verder aanerven en aansterven mochten.

Indien de testatrice voor haar eheman komt te overlijden, dan is het haar uiterste wil en begeerte uit een singuliere genegenheid dat haar lieve eheman nog bovendien in eigendomsrecht zal genieten en behouden al hetgeen aan haar zijde van haar moeder Vrou Maria Getruit Hoedemaecker is aangekomen, alsook de legitieme en Trebellianieque portie, die op haar bij afwezigheid van Mijn Heer Vader was gedevolueerd, of in plaats van deze legitima zal haar eheman een somma van 5000 Caroli gulden genieten.

Verder legateert de testatrice aan haar neef Mathias Severijn van Duetecom een somma van 100 zilveren ducats eens, en aan haar nicht Lisebeth Magreta van Santen 2 zilveren poederdozen, 2 zilveren borstels en een zilveren speldenbakje.

Van hun verdere niet vermaakte goederen institueren en nomineren zij testateuren in het voorschreven geval tot hun enigste en universele erfgenamen hun naaste bloedverwanten, zoals die dan in leven mochten zijn.²

Robert erft dus als langstlevende alle door Maria ingebrachte bezittingen. Hij is een rijk man, maar weet wat delen is. In de jaren dat Robert weduwnaar is keert hij samen met enkele anderen een maandelijks bedrag uit voor het onderhoud van het weeskind Pieternelle. 'Eind 1691 is ten huise van Richelt te Oosterholt gestorven een arme vrouwe, die biddende om haer onderhout steden en dorpen door trock. Dese hadde bij haer een kindt van omtrent vijf jaeren genoemt Pieternelle. Bij dese vrouwe wurden gevonden 16 schellingen, Voor de welcke haere dootkiste is gemaect, ende het overige daer van omtrent 27 st. zijn aengeleit tot hier op haere begravenisse.' Omdat de diaconie niet bij machte is het kind te onderhouden is gezocht naar enkele sponsoren. De kinderloze Van der Merwede doet hier graag ruimhartig aan mee.

Huis te Merwede is een voormalig middeleeuws kasteel ten oosten van de stad Dordrecht aan de Merwede. Het kasteel is gebouwd tussen de jaren 1307 en 1335 op het knooppunt van de rivieren Oude Maas, Noord en Merwede, als plaats waar het stapelrecht werd uitgeoefend. Het is een van de oudste kasteelruïnes in Nederland (al vanaf 1418). Van het kasteel resteert nog een 14e-eeuwse toren met muren van ongeveer twee meter dik.

Robert hertrouwt op 4 augustus 1696 in de kerk van Windesheim met Anna Elisabeth van Rijswijk, nadat zij op 18 juli burgerlijk zijn gehuwd te Zwolle. Anna is ouder dan Robert, want zij is (eveneens te Zwolle) gedoopt op 21 juni 1655, als dochter van Hendrik van Rijswijk tot Swarvelt en Elisabeth van der Lawick. Helaas blijft ook dit huwelijk kinderloos. Anna is overleden en begraven op 24 december 1740 in de Grote Kerk te Zwolle. Robert is overleden en begraven op 30 oktober 1750 in de Grote Kerk te Zwolle. Beiden worden erg oud.

Een 'vertooninge' uit 1657 van Roberts leef- en werkgebied

Bijzonder detail is dat Robert op een gegeven moment eigenaar is geworden van Ittervecht (via zijn eerste vrouw) én van Swarvelt (via zijn tweede vrouw), zoals ook Herman van Ittersum dat was. Anna's vader heeft namelijk als oomzegger van Herman van Ittersum dit goed geërfd en het weer doorgegeven aan zijn dochter Anna. In haar testament (geopend in 1741) lezen we dat Anna al haar goederen vermaakt aan haar man, waarbij Swarvelt expliciet wordt genoemd.

In de hiervoor genoemde Registers van ontvangsten en uitgaven van de Erfgenamen blijkt dat Robert van der Merwede *'de rente uyt Ittervecht'* van 1 gulden en 6 stuivers per jaar betaalt over de jaren 1687 tot en met 1705. Omdat het eigenlijk maar om een klein bedrag gaat, wordt er soms (achteraf) voor meerdere jaren tegelijk betaald.

Tien jaar lang is Robert zelfs Kerkmeester van de kerk van IJsselmuiden. Dat betekent dat hij eigenaar is van een zogenaamd geërfd goed in IJsselmuiden en daardoor mag optreden als één van de zestien erfgenamen van IJsselmuiden. Als kerkmeester is hij tevens voorzitter van de erfgenamen. Robert is namelijk eigenaar van *'De Groote en Kleine Zandberg'*, een oudhoevig goed waarop het recht ligt te participeren in dit bestuursorgaan. In 1704 wordt zijn broer Jan Willem van der Merwede Kerkmeester en deze komt er achter dat er nog over twaalf jaar betaald moet worden. En dat wordt geregeld: *'1704 ontfangen van mijn broer R. van der Merwede de jaarlix rent uit Ittervech de jaren 1692 - 1703'*.

*'Anno 1704 den 30 September zijn de heeren binnen erfgenamen van IJsselmuiden na wettige convocatie op het raadhuis binnen Kampen vergadert geweest en hebben vorenstaande rekening van ontvangst en uitgave van de heer kerkmeester, burgemeester Robert van der Merwede, wegens de kerkengoederen van IJsselmuiden over de jaren 1699, 1700, 1701, 1702 en 1703 op Martini verschenen, nagezien ende geexamineert (...) en is vervolgens zijn welgeboren voor goede gedane rekening en administratie bedankt.'*³

Op deze vergadering vraagt Robert om ontheven te worden van zijn functie *'vermits zijn domicilium tot Zwolle was'*. Hij zal daar druk genoeg zijn geweest. Waarschijnlijk is hij inmiddels een gepensioneerd legerofficier en doorgaans begint er dan een tweede leven. Van 1701 tot 1737 is hij afwisselend raad, schepen en burgermeester van Zwolle. Verder komt hij in die jaren voor als keurmeester, tichelaar, tollenaar, oudste timmerman en tichelmeester.

Er zijn meerdere registers waarin het huis Ittervecht af en toe opduikt. Ik noem hier nog het vuurstedengeld van IJsselmuiden, waarin de inventarisatie betreffende het *Vuurstedengeld* of *Schoorsteengeld* wordt genoteerd. Er moet namelijk *'van ieder vuirstede ofte plaetse die gemaect is omme vuir te boeten, als schorsteenen, kachelovens, backovens, daven ofte eesten, goltmede ofte tinnegietersovens ofte anderen hoe die genoempt mogen werden, eens sal worden betaelt soeven stuver'*. In het jaar 1675 (het oudst bewaard gebleven register) betaalt *'de heer Santen tot Ittervecht'* deze belasting voor zeven schoorstenen en één oven.

In 1683 betaalt *'luitenant van Merwede'* voor drie schoorstenen. Twee dingen vallen meteen op: Robert van der Merwede betaalt al vóór zijn huwelijk deze belasting uit naam van zijn aanstaande vrouw. Het andere opmerkelijke is het feit dat er ineens voor vier schoorstenen minder betaald wordt. Het meest aannemelijke is dat Van Santen, zonder dat dit duidelijk is aangegeven, voor meerdere huizen tegelijk betaalt.

Drie schoorstenen. Foto Bertil Brink, gemaakt in de stad Brugge 2022.

In 1706 doet Robert van der Merwede afstand van het goed Ittervecht. Andere bezittingen in IJsselmuiden houdt hij voorlopig nog aan. De akte van verkoop passeert op 11 september 1706:⁴

Heden hebben de hoogwelgebooren heer Robert van der Merwede en de vrouw Anna Elisabeth van Ryswyck, ehelieden, euwighlyck en erfelyck vercoft aen de heer Hendrick de Collardt van Linden en vrouw Maghdalena de Vigny, ehelieden, haer hoogh wel gebooren huys Itterveght genaemt, neffens den hoff, stall, en boomgaert daer aen gelegen, behoorende onder den scholtampte van Ysselmuyden. Allwaer oost en zuydtwarts de weduwe van Berent van Tongeren ter halver sloot, west en noortwaert vercooperen selfs aengelandet zijn. Synde alloidiael goet en alleen beswaert met een uytganck van 26 stuyvers jaerlycks, ten profyte van de pastorye van Ysselmuyden. Anders vrij van alle uytgaende renthen, of opleggende lasten, thinsen, fide commissen, uytgesondert de ordinaire heeren schattinge. Staende dit voorschreven goet in de ordinaris verpondinge op een mudde gesay, welcke syn en blyven tot laste van den cooper. Onder de voorschreven coop sal mede begrepen wesen het toegepoote laentien met ypen boomen, westwaerts gelegen tusschen de voorschreven hoff en de camp landts 'Cloppenburghs landt' genaemt en by Hendrick Gerritsen in meyers wyze gebruyckt, neffens de halve buytenste sloot. Dogh den sloot tusschen den hoff en dito laentien, mitsgaders het verdere dat tot het hecke aen de wegh sal gegraven worden, met de boomen op de buytenste kant staende blyvende in het geheel aen de coopers. En de boomen bestaende in linden, essen en witte peppelen, staende aen de wegh aff te reekenen van het hecke ten eynde aen het bouwhuys, daer men op de Santbergh gaet, ten eynde van de bogaert nae de noortzyde, blyvende die sloot in 't geheel aen de coopers.

Beloovende de heer vercooper de cooper ten allen tyden te caveeren dat door het bepootede laentien voorschreven geen padt te maecken sal gedogen. Edogh indien een padt door 't laentien moeste gaen, belooft de heer vercooper over de camp daer besyden een padt te leyden. En dat de hoy of koorenbergh op de koopers gront achter de stall staende, voor eerstkomende mey 1707 sal wegh genomen worden op vercopers kosten. Dat voorts de vercooper aen de cooper accordeert uit de naast gelegen Zandtbergh soo veel roode aerde van tydt tot tydt op haer kosten te mogen haelen, als tot lyckmaeckinge van de wegh en moddergaeten noodigh sal wesen. Sonder aen de paghter daer voor de gerechticheyt te betaelen.

Beloovende de cooperen voor voorschreven goet aen de heer vercooper te betaelen 2800 caroli gulden, met den aentast, die wesen sal den eersten novembert 1706, de oncosten van den 50e penninck, overdraght, ect., sall in half en half betaelt worden. In het voorschreven huys, stall en weerhe sal verblyven wat aert, muyr en nagel vast is. Sonder argelist in waarheyts opgericht, en bij contratanten neffens getuygen onderteekent. Actum Campen, Was getekent:

Roebert van der Merwede en A.E. v.d. Merwede, geb. van Ryswyck

Hr. Collardt van Lynden en Madeleene de Vigny

W. v. Lewerden / J.W. van der Merwede, als getuige / Joh. Kemenerus, als getuige

Kees Schilder transcribeert de originele tekst als volgt: Bij de koop is inbegrepen het laantje met de iepenbomen, westwaerts gelegen, tussen de hof en kamp land genoemd Cloppenburghslant, nu in gebruik bij de meier Henrick Gerrits, met ook de halve buitenste sloot. Doch de sloot tussen de hof en het laantje en het verdere dat tot het hek aan de weg zal gegraven worden, met de bomen op de buitenkant staande, komen geheel aan de kopers. De lindebomen, essenbomen en witte peppelbomen, staande aan de weg, te rekenen vanaf het hek tot aan het bouwhuis, waarlangs men op de Santberg komt, van het einde van de boomgaard naar de noordzijde, die sloot komt geheel aan de kopers. De verkoper belooft dat hij niet zal gedogen dat het laantje een pad zal worden. Doch als er een pad door het laantje moet komen, dan belooft de verkoper dat hij dat zal laten aanleggen over de kamp land die daar ter zijde ligt.

In deze akte wordt het goed ter waarde van 2800 caroli gulden vrij uitgebreid beschreven. Een aantal opmerkingen stippen we aan. Het huis heeft een hof en een boomgaard en bij het huis is een stal gebouwd. Omdat de percelen west en noordwaarts in eigendom blijven van Robert van der Merwede is het belangrijk goed te omschrijven hoe en waar het te verkopen goed is begrensd. Het genoemde bouwhuis kan eventueel het huis van een pachter zijn, die de buitenboel van het huis en erf onderhoud en de verdere gronden gebruikt voor zijn eigen (gemengde) bedrijfje. Honderd jaar later is er zelfs spraken van twee boerenwoningen op het goed Ittervecht.

Een zelfgemaakte schets van het goed Ittervecht ???

Robert sterft, bijna tien jaar na het overlijden van zijn tweede vrouw, in oktober 1750. Hij is ongeveer 44 jaar met haar getrouwd geweest, maar nakomelingen zijn er niet gekomen. Robert bereikt de leeftijd van 91 jaar. Hij heeft tot erfgenamen de kinderen van zijn broer en schoonzus Jan Willem van der Merwede en Maria Geertruid Hoemaker. Het gaat om neef Willem Daniël en de nichten Willemina Elisabeth en Aleida Odilia van der Merwede. Op 4 december 1750 erven zij van hun oom ieder 1/3 part van de Grote en Kleine Zandberg en samen hebben zij dan dus het gehele goed (verschillende percelen inclusief twee huizen). In 1761 koopt burgemeester Berend van Marle namens het Pesthuis (het Stadsziekenhuis) de Grote en de Kleine Zandberg van de erfgenamen.⁵

Het wordt omschreven als: 'twee erven met het zaai en weideland, voorts opgaande bomen en andere houtgewassen van oudts genaamd De Groote en Kleine Zandberg, gelegen in het Swijnsleger zo het word bemeijerd door Gerrit Polman en Evert Berents, en waaronder begrepen is de singel van de heer J.H. van der Beeke voornoemd, lopende tussen de weg en de boomgaard van Gerrit Polman voornoemd.

Begrenst ten oosten aan het land van de koopman Jan Valk en het goed van mevrouw Beek, ten noorden de weduwe Smitman, ten zuiden de Gemeene Weg naar de Oosterholt en het goed van de overste Loo en ten westen de landen van de heer J.H. van der Beek en de luitenant Schultz. Het is een allodiaal goed, onbezwaard en zonder uitgangen of thinsen, tiende vrij, met recht en gerechtigheid, raad en onraad als die van oudts hierbij behoren, met het voorrecht van een stem onder de binnen erfgenamen van IJsselmuiden.'

Nog even ter herinnering, 'De Groote en Kleine Zandberg' liggen ten noorden en ten westen van Ittervecht en zijn de aankoop van Helena van Ittersum uit 1656: 'het edele erve en goed van Herbert Arentsen, Derrick van Heerde en Jasper Albertsen Nuijs'. Dit goed erft Anna van Lievendal en verkoopt zij aan Daniël van Santen. Robert verkrijgt het via zijn eerste vrouw Maria Sibilla Elisabeth van Santen. Via de erfgenamen komt het in bezit van het Stadsziekenhuis van Kampen. Deze stichting verwerft in de loop der jaren aardig wat percelen in dit stukje van IJsselmuiden.

- Voor meer informatie over 'De Groote en Kleine Zandberg' verwijst ik u naar bijlage IV.

Even hiervoor worden als erfgenamen de vrijgezelle zusters Willemina Elisabeth en Aleida Odilia van der Merwede genoemd. Dochters van broer Jan Willem van der Merwede en Maria Geertruijt Hoemaker en beide geboren in Hattem. De dames wonen en kerken in IJsselmuiden. Op 15 maart 1752 maken zij, beide enigszins ziek en zwak, doch hun verstand volkomen machtig, hun testament op, in aanwezigheid van de schout, de dominee en twee getuigen⁶. Zij wijzen elkaar aan als universeel erfgenaam.

'Beide zusters verklaren aan de kerk van IJsselmuiden een zilveren teljoor, zullende dienen om daarop bij de bediening van des Heeren Avondmaal het brood tot die Heilige Communie geschikt, en welke door de langstlevende van de beide zusters na de dood van de eerst stervende aan de kerk word gegeven.'

Aleida sterft reeds op 24 mei 1752 in de leeftijd van ongeveer 60 jaar. Willemina sterft vijf dagen later, op 29 mei, in de leeftijd van 64 jaar. Beide worden op het kerkhof van de Dorpskerk begraven. Het zilveren bord wordt door de erfgenamen aangeschaft en aan de kerk geschonken.

Het bord heeft een diameter van iets meer dan dertig centimeter en is gemaakt in 1706 door de zilversmid Dirck Beeldemaker. Op het hergebruikte bord staat de tekst: TER GEDAGTENIS VAN DE HOOG WEL GEBOORENE FREULINS WILMINA ELYSABETH EN ALEYDA ODILIA VAN DE MERWEDE OVERLEEDEN DEN 24 MEY 1752 IS DESE JECOUP AAN DE KERK VAN IJSSELMUIDEN VEREERD. Verder het familiewapen, gedekt door een kroon en links en rechts takken. Het bord wordt tot op de dag van vandaag gebruikt.

Noten

¹ N.H. Lidmatenboek Zwolle, deel 2, folio 85

² SAK Archief Schoutambt IJsselmuiden. Inv.nr. 24, folio 77.

³ SAK Toegang 0028 Archief Ned. Herv. Kerk IJsselmuiden. Registers van ontvangsten en uitgaven Erfgenamen, inv.nrs. 77, folio 154.

⁴ GA-Kampen; Prothocol van transporten, verzegelingen en gerigtelijke bekentenissen (1700-1710). Ook: SAK Archief Schoutambt IJsselmuiden. Inv.nr. 14, folio 104.

⁵ SAK Archief Schoutambt IJsselmuiden. Inv.nr. 17, folio 338.

⁶ SAK Archief Schoutambt IJsselmuiden. Inv.nr. 28, folio 27.